MAĎARSKÉ NÁREČIA NA SLOVENSKU: SÚČASNOSŤ A BUDÚCNOSŤ¹

ANNA SÁNDOROVÁ – ILDIKÓ VANČO

Fakulta stredoeurópskych štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

SÁNDOROVÁ, Anna – VANČO, Ildikó: Hungarian dialects in Slovakia. Present and future. *Jazykovedný časopis (Journal of Linguistics)*, 2020, Vol. 17, No 3, pp. 321 – 336.

Abstract: The present situation of Hungarian dialects in Slovakia is similar in many respects to that of the dialects of other Hungarian regions (including dialects in Hungary and the cross-border dialects as well), but it also differs from them in other respects. It is well known that there are more differences between Slovakia Hungarian dialects and dialects in Hungary and fewer differences between the former and other minority Hungarian dialects. Intense change in the dialects and the spread of the standard at the expense of the dialects are all-Hungarian phenomena, but the extent of these varies greatly between the situation in Hungary and that of the minorities. The language use of the Hungarian minorities is more dialectal and the spread of the standard is slower among them in Hungary, but their common feature is that changes usually approach the standard. In our study, we discuss the present situation of Hungarian dialects in Slovakia, and attitudinal studies on Slovakia Hungarian dialects and the effect of attitudes on the use of dialectal elements in everyday language use.

Key words: Hungarian dialects in Slovakia, changes, functions, attitudes

ÚVOD

Ako vyplýva z názvu, v tomto príspevku sme si vytýčili dva ciele. V súvislosti s prvým cieľom príspevku, teda charakterizáciou súčasnej situácie maďarských nárečí na Slovensku, možno konštatovať, že v mnohých aspektoch sa zhoduje so situáciou maďarských nárečí v ostatných regiónoch v Maďarsku, resp. v okolitých krajinách, no zároveň sa od nich v mnohom odlišuje. Je všeobecne známe, že rozdiely sú väčšie, keď porovnáme situáciu maďarských nárečí v Maďarsku na jednej a v okolitých krajinách na druhej strane, zároveň medzi maďarskými nárečiami v krajinách, kde maďarsky hovoriace komunity tvoria menšinu, sú rozdiely menšie. Pre celé maďarské jazykové spoločenstvo sú charakteristické intenzívne zmeny v nárečiach a posilnenie pozície štandardnej (spisovnej²) variety jazyka, intenzita týchto zmien

¹ Štúdia vznikla v rámci projektu VEGA č. 1/0170/18 *Menšinová varieta maďarského jazyka na Slovensku*. Z maďarčiny preložila Gizella Szabó Mihály.

² V príspevku používame výraz štandardný variant vo význame kodifikovanej formy celonárodného jazyka, ktorá sa vyznačuje polyfunkčnosťou, jej hovorená podoba je spravidla dorozumievacím prostriedkom vo vyučovaní, verejnom styku a vede, spoločensky sa väčšinou viaže k vzdelanejším stredným a vyšším vrstvám.

je však v Maďarsku odlišná, než v maďarských menšinových komunitách. Maďarské menšinové komunity za hranicami Maďarska charakterizuje vyššia miera používania nárečí a nižšia miera uplatňovania prvkov štandardnej variety než v Maďarsku. Spoločným znakom týchto nárečí je však ich približovanie sa k štandardnej variete. Ďalej si môžeme všimnúť rozdiely v postojoch hovoriacich voči nárečiam: tieto postoje sú v Sedmohradsku o niečo pozitívnejšie ako v Maďarsku alebo na Slovensku (Péntek – Benő, 2020).

Pokiaľ ide o druhý cieľ príspevku, teda prognózovanie vývoja maďarských nárečí na Slovensku, bolo by príliš odvážne formulovať jednoznačné prognózy, lebo situácia nárečí vo všeobecnosti – a zvlášť v prípade menšinových komunít – závisí od viacerých faktorov. To znamená, že o budúcnosti nárečí môžeme formulovať len hypotézy, zároveň však na základe poznatkov o ich súčasnej situácii možno vypracovať stratégiu, ktorej realizácia môže v budúcnosti viesť k zlepšeniu kondície nárečí.

V prvej časti príspevku sa zaoberáme členením maďarských nárečí na Slovensku, v ďalších častiach podávame krátky opis niektorých faktorov, ktoré majú výrazný vplyv na postavenie a stav maďarských nárečí na Slovensku.

1. DELENIE MAĎARSKÝCH NÁREČÍ NA SLOVENSKU

Pri členení maďarských nárečí na Slovensku sa môžeme opierať o najnovšiu typológiu maďarských nárečí Dezső Juhásza (2001), ktorá nadväzuje na typológiu Samua Imreho (1971). Podľa typológie D. Juhásza sa maďarské jazykové územie (územie Maďarska a územia susedných štátov obývané Maďarmi) člení na desať nárečových regiónov (Juhász, 2001, s. 264), z ktorých tri presahujú aj na územie dnešného Slovenska: nárečový región stredného Zadunajska a Malej dunajskej kotliny, palócky nárečový región a severovýchodný nárečový región. V rámci uvedených troch regiónov sa vyčleňuje deväť menších územných nárečových skupín. Okrem toho existuje v rámci nárečových regiónov viacero nárečových ostrovov, ako aj prechodných nárečí. Z maďarských nárečových regiónov na Slovensku je najviac rozdrobený palócky nárečový región, ktorý sa člení na šesť nárečových skupín, a v rámci tohto regiónu možno identifikovať najviac nárečových ostrovov. Spomenuté tri nárečové regióny sú pokračovaním nárečových regiónov z Maďarska, existujú však nárečové skupiny alebo ostrovy, ktoré sa nachádzajú výlučne na území Slovenska, ako napr. severozápadná palócka skupina s nárečovým ostrovom pri Nitre alebo nárečový ostrov pri Senci.

Tabuľka č. 1 Maďarské nárečové regióny a nárečové skupiny na území Slovenska

Nárečový región	Nárečová skupina
nárečia stredného Zadunajska a Malej dunajskej kotliny (közép-dunántúli-kisalföldi)	- severodunajské nárečia (észak-dunai) - nárečia Veľkého a Malého Žitného ostrova (csallóközi-szigetközi)

Nárečový región	Nárečová skupina
palócke nárečia (palóc)	<ul style="list-style-type: none"> - západné palócke nárečia (nyugati palóc) - severozápadné palócke nárečia (északnyugati palóc) - poiplianske nárečia (Ipoly vidéki palóc) - stredné palócke nárečia (középpalóc) - východné palócke nárečia (keleti palóc) - pohornádske palócke nárečia (Hernád vidéki palóc)
severovýchodné nárečia (északkeleti)	- ungi (újszéki nárečia)

Mapa č. 1. Maďarské nárečové regióny na Slovensku

Zdroj mapy: Fórum inštitút pre výskum menšín a Károly Presinszky.

2. CELKOVÁ SITUÁCIA MAĎARSKÝCH NÁREČÍ NA SLOVENSKU

Pri charakteristike súčasného stavu maďarských nárečí na Slovensku treba spomenúť niektoré vnútrojazykové a mimojazykové faktory. Z vnútrojazykových faktorov sa ako dôležitá javí „vzdialenosť“ medzi konkrétnym dialektom a štandardnou varietou, z mimojazykových faktorov demografické, spoločenské, ekonomické, kultúrne, sídelné a iné podmienky, charakterizujúce konkrétnu územnú komunitu. Z týchto faktorov je rozhodujúca početnosť danej komunity, typ a geografická poloha regiónu alebo sídelného útvaru, v ktorých komunita žije. Spolupôsobenie týchto faktorov totiž ovplyvňuje vznik a vývoj ďalších faktorov, ako napríklad prítomnosť škôl s maďarským vyučovacím jazykom, kultúrnych spolkov a iných organizácií, frekvencia uzatvárania etnicky miešaných manželstiev, jazyk náboženských obrádov a pod. Synergia týchto faktorov môže posilniť alebo oslabiť postavenie variet maďarského jazyka, teda aj nárečí v spoločnosti.

Vo všeobecnosti platí, že štandardná varieta jazyka postupne vytlačá nárečia z komunikačnej praxe. Na prvý pohľad sa teda zdá byť kontroverzným konštatovanie, že postavenie maďarských dialektov na Slovensku, a tým aj maďarského jazyka, je stabilnejšie v tých lokalitách, kde sa okrem dialektu používa aj štandardná varieta maďarského jazyka. Nie je to ojedinelý jav, ktorý by bol charakteristický iba pre variety maďarského jazyka na Slovensku, ale ide o univerzálny fenomén charakteristický pre dvojjazyčné spoločenstvá. Anna Borbélyová, ktorá skúma jazyk rumunskej menšiny v Maďarsku, konštatuje, že predovšetkým komplementárne používanie dialektu a štandardnej variety podporuje uchovávanie vlastného (t. j. menšinového) jazyka. Podobne dôležité je, aby sa u príslušníkov menšiny vytvoril a stabilizoval pozitívny postoj k varietám vlastného jazyka, teda k vlastnému nárečiu i štandardnej variete jazyka (Borbély, 2014, s. 121).

K podobnému záveru sa dostaneme analýzou jazykového repertoáru maďarských menšinových jazykových spoločenstiev, ktoré sa nachádzajú v poslednej fáze výmeny jazyka (language shift). V tých lokalitách, kde podiel maďarského obyvateľstva klesol pod 10 % – napríklad v niektorých obciach na okraji nárečového ostrova pri Nitre –, je jedinou živou varietou maďarského jazyka miestny dialekt.³ Ak sa v týchto obciach prestane používať miestny maďarský dialekt, znamená to aj „vyhytnutie“ maďarského jazyka vôbec. Ide o zložitý, občas protirečivý proces prechodu od používania maďarského jazyka k používaniu slovenčiny.

Vo všetkých mikroregiónoch s maďarským obyvateľstvom je charakteristické znižovanie počtu príslušníkov maďarského rečového spoločenstva: kým podľa sčítania ľudu v roku 2001 sa k maďarskej národnosti hlásilo 520 528 osôb, v roku 2011 to bolo iba 458 467 osôb. Paralelne s tým sa zmenšuje územie obývané Maďarmi.⁴

Podiel maďarského obyvateľstva sa znížil najmä v mestách, menej v dedinách. V sídelnej štruktúre Maďarov na Slovensku prevažujú dediny: podľa údajov zo sčítania ľudu v roku 2001 žilo maďarské obyvateľstvo v 551 lokalitách, prevažnú väčšinu z nich tvorili dediny, z miest prevažovali malé mestá (Gyurgyík, 2006, s. 26 – 27).⁵ Táto sídelná štruktúra podporuje používanie dialektu, čo platí aj pre malé mestá, lebo počet obyvateľov týchto menších miest sa zvyšuje na úkor okolitých obcí a spolu s prisťahovalcami z dedín prichádza do mesta aj ich lokálny dialekt. (Táto súvislosť však zatiaľ nie je dostatočne prebádaná.)

Negatívne trendy charakterizujú aj zmeny v etnickej priestorovej štruktúre maďarského obyvateľstva na Slovensku. Kým ešte v roku 2011 žila rozhodujúca väčši-

³ Sem možno zaradiť obce, v ktorých úbytok maďarského obyvateľstva v posledných šiestich desaťročiach prekročil 50 %, t. j. na sever od Nitry sú to Výčapy-Opatovce, Jelšovce, Bádice a Mechenice, na juh od Nitry Paňa a Vinodol.

⁴ V štatistických publikáciách sa za etnicky zmiešané obce (v našom prípade za obce s maďarským obyvateľstvom) považujú lokality, v ktorých podiel menšinového obyvateľstva presahuje 10 % alebo počet príslušníkov menšiny je minimálne 100 osôb (Gyurgyík, 2006, s. 25).

⁵ V roku 2011 žilo v sídelných jednotkách (v mestách) s počtom obyvateľov nad 5 000 osôb 39,1 % Maďarov.

na maďarského obyvateľstva v lokalitách, kde Maďari tvorili majoritu, v poslednom desaťročí sa zvyšuje počet Maďarov, ktorí žijú v lokalite, kde sú v menšine alebo vo výraznej menšine (podrobnejšie pozri Gyurgyík, 2014, s. 96).

V dôsledku rôznych opatrení štátnej jazykovej politiky je situácia maďarského jazyka najzraniteľnejšia v oblastiach, kde podiel maďarského obyvateľstva klesol pod 20 %, a najmenej priaznivá je tam, kde žijú príslušníci maďarskej menšiny rozptýlene. Ide o lokality, kde je počet Maďarov vyšší ako 100 osôb, ale ich celkový podiel je menší ako 10 %.⁶ Väčšinu lokalít s rozptýleným maďarským obyvateľstvom tvoria mestá (v roku 2001 16,3 %), dedinské sídla sú v menšine (0,2 %) (pozri Gyurgyík, 2006, s. 38). Pokles maďarského obyvateľstva a zvyšovanie rozptýlenosti je najintenzívnejšie najmä v dedinách v blízkosti veľkých miest (ako Bratislava, Košice a Nitra) a pozdĺž dlhej slovensko-maďarskej etnickej hranice. Tento geografický faktor má negatívny vplyv na situáciu maďarského jazyka i maďarských nárečí na Slovensku.

Geograficky sa územie obývané Maďarmi nachádza pozdĺž južných hraníc Slovenska: od Bratislavy až po slovensko-ukrajinské hranice. Prednosťou tejto polohy maďarského etnického územia je bezprostredná blízkosť Maďarska, nevýhodou však je, že veľa lokalít sa nachádza na severnom okraji územia, na slovensko-maďarskej etnickej hranici, a tieto mestá a obce sú viac vystavené jazykovej asimilácii. „Asimilované“ obce prerušujú súvislý reťazec lokalít s maďarským obyvateľstvom a spôsobujú vznik nových nárečových ostrovov (Lanstyák, 2000, s. 46). Erózia jazyka je spôsobená aj geografickou polohou danej lokality; túto súvislosť si uvedomujú aj laickí hovoriaci. Respondentka z dediny Výchapy-Opatovce sa napríklad vyjadрила, že býva na „zlom mieste“, lebo na okolí nie sú Maďari (Sándor, 2004, s. 210).

V regiónoch a v lokalitách s maďarským obyvateľstvom sa uvedené faktory líšia a v závislosti od toho sa odlišuje aj situácia maďarského jazyka a miestneho dialektu. Napriek uvedeným rozdielom možno identifikovať a opísať všeobecné špecifiká maďarských nárečí na Slovensku. V tejto súvislosti možno vyčleniť tieto tematické okruhy: 1. štruktúrne nárečové zmeny, 2. zmeny pragmalingvistického charakteru, 3. funkcie nárečí, 4. postoje k nárečiam.

3. SÚČASNÉ ZMENY V NÁREČIACH

V súčasnosti možno sledovať charakteristické zrýchlenie procesu zmien a dynamiky v nárečiach; tieto zmeny sa týkajú jednak jazykového systému, jednak majú pragmatický charakter (Kiss, 2017, s. 200). Podobný proces možno sledovať aj v prípade maďarských nárečí na Slovensku.

⁶ Podľa pôvodnej verzie zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín je možné používať jazyk príslušnej národnostnej menšiny v úradnom styku v obciach, kde podiel príslušníkov danej menšiny presahuje 20 %. Táto hranica bola ako príliš vysoká kritizovaná nielen príslušníkmi menšín na Slovensku, ale aj medzinárodnými organizáciami. Podľa novely z roku 2011 sa táto hranica znížila na 15 %, uplatňovať sa však má až po roku 2021 (Szabómihály, 2011, s. 23).

3.1. Zmeny na úrovni jazykového systému

V maďarských nárečiach na Slovensku sa najvýraznejšie zmeny týkajú fonetiky a lexiky. Zmeny vo fonetickom systéme sú najvýraznejšie v prípade tých javov, ktoré sa pociťujú ako nárečové, teda kde je výslovnosť výrazne odlišná od štandardnej maďarskej výslovnosti. Sem patria napríklad: dlhé *i* namiesto štandardného vokálu *é* (napr. *szíp~szép* ,pekný‘), nevyslovovanie spoluhlásky *l* na konci slabík (napr. *vótam~voltam* ,bol/a som‘), vyslovovanie spoluhlásky *l* alebo mäkkého *l'* (*ly*) namiesto štandardnej hlásky *j* (*góla~gólya* ,bocian‘) a pod. V rámci lexiky sú na ústupe slová, ktoré pomenúvajú reálie, predmety a pojmy tradičného sedliackeho života, ako aj časť nárečovej lexiky, ktorá sa formálne odlišuje od štandardnej lexiky, resp. regionálne frazémy. Tieto slová a idiomy sa nahrádzajú ich štandardnými variantmi. Menej frekventovaným javom je, že nárečový a štandardný variant nadobúdajú odlišný význam. Ako príklad možno spomenúť nárečové *firhang* a štandardné *függöny* (,záclona‘): slovo *firhang* sa používa na pomenovanie záclony, ktorá sa vyrábala z nepriehľadnej textílie a používala sa v starých sedliackych domoch, kým *függöny* sa vyrába z jemnej priehľadnej textílie s čipkovým vzorom (podrobnejšie Sándor, 1994, s. 53).

V procese zmien dominuje tendencia približovania sa k štandardnej variete, menšie zmeny však môžu byť vyvolané aj vplyvom susedných dialektov. V týchto prípadoch sa lokálny variant nenahrádza štandardným, ale regionálnym variantom lexémy. Na tento jav upozornili aj dialektológia zaoberajúci sa slovenskými nárečiami v Maďarsku (napr. Žiláková, 2010, s. 181). Z maďarských nárečí na Slovensku môžeme ako príklad uviesť nárečové varianty slova *kenyér* (,chlieb‘), ktoré v nárečovom ostrove v okolí Nitry existuje v dvoch podobách: *kinyér* a *kényír*. V dedinách, v ktorých sa predtým bežne používal hláskový variant *kinyér*, namiesto štandardného variantu *kenyér* sa čoraz častejšie používa variant *kényír*, ktorý je charakteristický pre nárečie okolitých dedín. Štandardný variant *kenyér* sa tiež používa, ale väčšinou iba v komunikácii s cudzími osobami, ktoré rozprávajú štandardnou varietou jazyka, alebo vo formálnych komunikačných situáciách, kde sa uplatňuje štandardná varieta jazyka (Sándor, 2004, s. 188).

Na základe uvedeného možno vyvodiť záver, že maďarské nárečia na Slovensku v súčasnosti charakterizuje vnútorná variantnosť v rámci nárečovej normy, ktorá umožňuje paralelnú existenciu rôznych jazykových premenných, teda alternatívnych jazykových (hláskových a lexikálnych) prvkov. Tento jav možno vysvetliť okrem iného aj tým, že pre nárečia a iné hovorové variety jazyka je charakteristická zvýšená tolerantnosť v rámci jazykovej normy, lebo ide o variety bez písanej podoby s vyššou mierou tolerovania alternatívnych riešení a synchronnej koexistencie variantnosti (Sándor, 2000, s. 13). S podobnými konštatáciami sa môžeme stretnúť aj v slovenských dialektologických štúdiách (pozri Múcsková, 2009, s. 69).

Na základe zmien na úrovni jazykového systému maďarských nárečí na Slovensku môžeme vyvodiť záver, že ide o dvojtvárny fenomén: pri pohľade zvonka sa

zmeny zdajú byť intenzívnejšie, pre príslušníkov daného rečového spoločenstva ide skôr o pomalší proces postupných zmien (Kiss, 2017, s. 201). Rôzne posudzovanie súčasného vývoja nárečí vyplýva predovšetkým z pragmatickej rôznorodosti komunikačných situácií, ktoré súvisia aj so zmenami na pragmalingvistickej úrovni, o ktorých bude reč v nasledujúcej kapitole.

3.2. Zmeny pragmalingvistického charakteru

V menšinových spoločenstvách sa zmeny pragmalingvistického charakteru javia ako oveľa zložitejšie, ako je to v prípade majoritného jazykového spoločenstva. V komunikácii Maďarov na Slovensku sa používajú maďarčina i slovenčina, a to v rôznych varietách týchto národných jazykov, pričom prvky týchto jazykov a variet majú špecifické funkcie v závislosti od komunikačnej situácie. V každodennej komunikácii si príslušníci maďarskej menšiny môžu teoreticky vybrať zo štyroch kódov: spisovná a nárečová varieta maďarského jazyka, spisovná a nárečová varieta slovenského jazyka (okrem iných sociolektov, ktorým sa v tejto štúdii nebudeme venovať). Napriek rôznorodosti komunikačných situácií môžeme medzi nimi zistiť podobnosti: podobné komunikačné situácie vyvolávajú podobné jazykové správanie, a na základe toho môžeme určiť rôzne typy komunikačných situácií (Kiss, 1995, s. 68).

V typológii komunikačných situácií možno vymedziť dva krajné póly, ktoré sú späť na jednej strane s rodinou a na druhej strane s verejnosťou. Jeden pól tvoria neformálne, osobné, druhý pól formálne komunikačné situácie, ktoré sa odlišujú aj výberom jazykového kódu. Neformálne komunikačné situácie sú späť so subštandardnými varietami jazyka, kým formálne si vyžadujú skôr používanie štandardnej (spisovnej) variety. V podmienkach bilingvizmu je však situácia oveľa zložitejšia, lebo hovoriaci si teoreticky môžu vybrať zo spomenutých štyroch jazykových kódov. V skutočnosti to však v každodennej komunikácii nie je možné, lebo v určitých formálnych komunikačných situáciách sa vyžaduje používanie slovenského jazyka (resp. spisovnej variety slovenského jazyka). V neformálnych komunikačných situáciách sa tiež stáva, že si hovoriaci nemôžu vybrať kód, lebo v prítomnosti monolingválneho (slovenského) partnera si Maďari radšej zvolia slovenský jazyk, a to z dôvodu predchádzania prípadným konfliktom.

Používanie jazyka vo formálnych komunikačných situáciách sa v komunite Maďarov na Slovensku odlišuje od používania jazyka Maďarov v Maďarsku, a to z dvoch aspektov: 1. v našich podmienkach existuje oveľa menej možností používať maďarský jazyk (niektorú varietu maďarského jazyka); 2. v komunikácii v maďarskom jazyku sa oveľa viac uplatňujú nárečia ako v Maďarsku. Príčinou tohto javu je skutočnosť, že pravdepodobne vysoké percento Maďarov na Slovensku neovláda aktívne štandardnú varietu maďarského jazyka, ich jazykové kompetencie sa obmedzujú len na nárečovú varietu. Keď sa hovoriaci nehanbí za svoje nárečie, potom ho používa aj vo formálnych komunikačných situáciách. Existuje však aj druhá skupina

hovoriacich, ktorí neovládajú štandardnú varietu, a to sú tí, ktorí sa z rôznych dôvodov domnievajú, že nie je vhodné používať dialekt vo verejných komunikačných situáciách, preto radšej uprednostňujú slovenský jazyk. Znamená to, že vytrácaním nárečí z verejných komunikačných sfér sa nepodporuje uplatňovanie štandardnej variety, ale dochádza k posilneniu pozície slovenského jazyka v týchto sférach komunikácie. Na Slovensku sa s týmto fenoménom môžeme stretnúť najmä v blízkosti slovensko-maďarskej etnickej hranice, v prostredí jazykových ostrovov, kde sú Maďari v lokálnej menšine, v mestách a všade tam, kde tvoria rozptýlené komunity.

Oproti tomu má maďarský jazyk a v rámci toho i jeho štandardná varieta silnejšiu pozíciu v menších mestách a všade tam, kde Maďari tvoria miestnu majoritu, lebo keď si Maďari zvolia maďarčinu ako jazyk komunikácie na verejnosti, snažia sa používať jej štandardnú varietu. Takéhoto jazykového správania sú schopní hovoriaci s vyšším (stredoškolským a vysokoškolským) vzdelaním, ktorí sa aspoň po maturitu učili vo svojom materinskom jazyku. Ale aj pre týchto hovoriacich je typické, že v prípade dlhšieho alebo expresívnejšieho prejavu alebo obsahovo náročnejších textov sa odklňajú od štandardnej normy a v ich reči sa objavujú jazykové prvky charakteristické pre nárečia alebo pre kontaktnú varietu maďarského jazyka (Sándor, 2000, s. 43; Schulcz, 2018, s. 18). O dominantnej prítomnosti neštandardných variet referujú bádatelia aj v prípade iných menšinových komunit, ako príklad možno uviesť výskumy zamerané na používanie slovenského jazyka v slovenských menšinových komunitách v Maďarsku a vo Vojvodine (Uhrin, 2007, s. 71; Myjavcová, 2009, s. 153).

Ak skúmame pragmatické dôvody vytrácania sa nárečí z komunikácie z hľadiska veku hovoriacich, aj tu platí všeobecná skúsenosť, že tento jav možno sledovať najmä u príslušníkov mladej generácie, ústup maďarských nárečí na území Slovenska je však menej výrazný ako v Maďarsku. Príčinou môžu byť najmä nasledujúce dva faktory:

Jedným je skutočnosť, že u väčšiny maďarských detí na Slovensku ešte stále prebieha socializácia v lokálnom nárečí, o čom svedčia výsledky prieskumu medzi študentmi UKF v Nitre, ktorí v rámci učiteľstva všeobecno-vzdelávacích predmetov študujú maďarský jazyk. Zo 64 opýtaných ovláda nárečie 81,25 %, a to vďaka tomu, že v tejto variete sa uskutočnila ich prvotná jazyková socializácia. Iba 17,18 % respondentov sa vyjadrilo, že si štandardnú varietu maďarského jazyka osvojili v rodinnom prostredí, ostatní sa s touto varietou zoznámili v škole alebo ju nadobudli z médií (Sándor, 2009, s. 233 – 235). Posledný podobný prieskum sme realizovali v septembri 2019 v rámci študijného predmetu maďarská dialektológia. Podľa tohto prieskumu vernakulárnou, prvotnou varietou u všetkých študentov štvrtého ročníka (spolu 20 osôb) bolo nárečie, štandardnú varietu si osvojili neskôr, počas svojich štúdií.

Vyššia miera „nárečovosti“ u mladých príslušníkov maďarskej menšiny na Slovensku súvisí aj s ďalším faktorom, a to s vyučovacím jazykom školy, presnejšie so

skutočnosťou, že časť mladých ľudí z maďarských rodín navštevuje školy s vyučovacím jazykom slovenským, kde nemajú možnosť používať maďarský jazyk, toľko nie jeho štandardnú varietu. Títo mladí si miestny dialekt osvojili od svojich predkov, ale ich nárečová kompetencia – pre stále zriedkavejšie používanie maďarského nárečia – postupne slabne. Teoreticky by títo bilingválni hovoriaci s dominanciou slovenského jazyka – najmä mladí, ale v súčasnosti aj čoraz viac ľudí v strednom veku – mali posilňovať skupinu nárečovo hovoriacich, skutočnosť je však iná: títo hovoriaci pre svoju nedostatočnú kompetenciu v maďarskom jazyku – najmä ak ide o nárečie, ktoré patrí medzi jazykové variety s nízkou prestížou – neradi rozprávajú po maďarsky a uprednostňujú slovenský jazyk. Tzv. prepínanie kódu z maďarčiny do slovenčiny je pomerne frekventované, a to nielen v komunikácii s rovesníkmi, ale aj v rámci rodiny, čo v medzigeneračnej komunikácii neraz vedie ku konfliktom – najmä v prípade komunikácie so starými rodičmi. O týchto situáciách rozprávali aj respondenti, s ktorými sme robili interview v rámci terénneho výskumu v dedinách v okolí Nitry (napr. *Ja s ním hovorím po maďarsky, on odpovedá po slovensky* – podrobnejšie p. Sándor, 2004, s. 210). Iní respondenti uviedli, že mladí si už nevážia svoj materinský jazyk a že sú to už vlastne Slováci, lebo navštevovali slovenské školy.

Táto druhá skupina mladých, ktorí viac-menej ovládajú niektorý z lokálnych dialektov maďarského jazyka, v súčasnosti neposilňuje pozíciu maďarských nárečí a je málo pravdepodobné, že túto varietu odovzdajú aj svojim potomkom. V lokalitách na etnickej hranici, v nárečových ostrovoch a vo veľkých mestách tvoria títo mladí početné skupiny, preto sa týmto fenoménom musíme zaoberať, keďže vzdialenie sa týchto mladých od maďarského jazyka a maďarskej kultúry znamená jazykovú a kultúrnu stratu nielen pre daného jednotlivca, ale aj pre celú komunitu Maďarov na Slovensku.

4. FUNKCIE NÁREČÍ V SÚČASNOSTI

Podľa súčasných komunikačných zvyklostí a verejnej mienky sú maďarské nárečia predovšetkým hovorové variety, v ktorej sa produkujú najmä každodenné texty v neformálnych komunikačných situáciách. Je však všeobecne známe, že pred vytvorením jednotného maďarského spisovného jazyka sa v hovorenom a písomnom styku bežne používali nárečia, pretože nárečia existovali oveľa skôr ako štandardná varieta jazyka (Kiss, 2001, s. 34). Nárečia však postupne stratili svoje prvenstvo v hierarchii jazykových variet a v súčasnosti ich staršie funkcie (vrátane jazyka písomnosti) prebrala štandardná varieta, a to napriek tomu, že funkčná diferencovanosť nie je špecifickým znakom iba štandardnej variety (Lanstyák, 2016, s. 16).

Funkčná diferencovanosť a rozmanitosť je charakteristická aj pre maďarské nárečia, ktoré napriek obmedzenému komunikačnému uplatneniu môžu mať rôzne funkcie: v príslušných komunitách zabezpečujú komunikáciu a kognitívne činnosti,

okrem toho sú nástrojom prvej socializácie, znakom spoločenskej a regionálnej identity. Je nesporné, že majú aj estetickú funkciu, a to napriek tomu, že v našich končinách je pomerne rozšírená mienka, že beletria je doména, v ktorej sa môže uplatňovať iba štandardná varieta (Kiss, 2001, s. 49 – 53). Tvrdí sa to napriek tomu, že v jazyku mnohých spisovateľov a básnikov možno odhaliť vplyv ich rodného dialektu, jeho metaforickosť a obraznosť (Péntek, 2015, s. 78).

Výborným príkladom je maďarské literárne dielo Pála Szásza, ktoré vyšlo na Slovensku v roku 2017. V tomto diele nárečie nie je iba štylistickým prostriedkom, lebo celé dielo je napísané v tejto variete. Najvýraznejším znakom jeho zbierky „poviedok“ *Fűje sarjad mezőknek – phytolegendárium* [Na lúkach rastie tráva – phytolegendárium] je, že autor reprodukuje príbehy uchované v ľudovej pamäti fiktívnej dediny z okolia Galanty v nárečí, ktoré sa používa v danom mikrорегиóne. V tomto diele dialekt neplní iba estetickú funkciu, ale je výrazovým prostriedkom vyjadrenia regionálnej identity (Fried, 2018). Toto výborné dielo okrem poskytnutia umeleckého zážitku nabáda k uvažovaniu nad jazykovým vedomím maďarskej komunity na Slovensku (Petres Csizmadia, 2018), ďalej môže zvýšiť prestíž nárečia, pretože jazyková varieta, ktorá sa úspešne využíva na estetické účely a plní poetickú funkciu, nemôže byť považovaná za menejcennú.⁷

5. POSTOJE K NÁREČIU

Pri skúmaní postavenia nárečí v spoločnosti nemožno odhliadnuť od toho, aký je postoj hovoriacich k lokálnym dialektom. Výsledky rôznych výskumov a subjektívne údaje získané odlišnými metódami prinášajú občas celkom protichodné výsledky – vzájomne si odporujúce názory opýtaných na dialekty. Niektorí ich považujú za cenné, iní za bezcenné, zároveň by ale nechceli, aby nárečia úplne vymizli. Tieto protichodné názory svedčia o tom, že hovoriaci si nie sú istí pri hodnotení jazykových variet, čo môže viesť k tomu, že sa cítia menej „doma“ vo svojom jazyku, hanbia sa používať svoju vernakulárnu varietu, a preto ju ani nepoužívajú.⁸

Ako sme to naznačili v úvodnej časti príspevku, postoje maďarských hovoriacich voči nárečiam sú sčasti podobné, medzi jednotlivými regiónmi sú však aj výrazné rozdiely. V Rumunsku (Sedmohradsku) sa k nárečiam stavajú hovoriaci trochu pozitívnejšie, ako napríklad v Maďarsku alebo na Slovensku (Fodor – Huszár, 1988; Presinszky, 2009; Péntek, 2015; Rác, 2017).

⁷ Ďalšie literárne dielo, v ktorom autorka používala prvky miestneho nárečia, vyšlo v roku 2018 pod názvom *Királyrévi gyöngyfűzér* [Girlanda perál z Kráľovho Brodu]. Kniha obsahuje výber rozprávok a povestí z obce Kráľov Brod (Nagy, 2018).

⁸ Na toto protirečenie poukazujú aj občasné spontánne prejavy hovoriacich. Na začiatku nového tisícročia sme boli svedkami komunikácie, kde hovoriaci štandardnou varietou pochválil komunikujúceho partnera a veľmi pozitívne hodnotil jeho palócku výslovnosť. Hovoriaci v palóckom nárečí vo svojej odpovedi poznamenal ironicky, že „asi práve preto sa jej chcú zbaviť všetci Palóci“.

Jazykové postoje Maďarov na Slovensku sú obvyčajne ovplyvnené tým, že za ideálnu podobu maďarského jazyka považujú štandardnú varietu maďarského jazyka, ktorou sa hovorí v Maďarsku. Na druhej strane vlastnú jazykovú varietu hodnotia väčšinou negatívne, príčinou toho je podriadené postavenie a obmedzená komunikačná uplatniteľnosť regionálnych variet maďarského jazyka.

Podceňovanie nárečí je všeobecným javom v maďarskej komunite na Slovensku, jeho intenzita je však odlišná v rôznych regiónoch a rečových komunitách. Odlišnosti určite súvisia s mimojazykovými faktormi, ale aj so špecifikami konkrétneho nárečia: v prípade dialektov, ktoré sú bližšie k štandardnej variete, si hovoriaci často ani neuvedomujú nárečové javy vo svojom prejave, preto je ich postoj k vlastnému nárečiu pozitívnejší. S týmto postojom sme sa stretli v rámci dotazníkového prieskumu, ktorý sme realizovali na UKF v Nitre. Zo študentov prvého ročníka učiteľstva s aprobáciou maďarský jazyk a literatúra niektorí (pochádzajúci zo Žitného ostrova) uviedli, že nehovoria nárečím, lebo sa domnievajú, že v Dunajskej Stredy a na jej okolí neexistujú nárečia. Podobné zistenia prinášali aj niektoré predchádzajúce prieskumy: stredoškólači z Dunajskej Stredy sa domnievali, že ich nárečie sa odlišuje od štandardnej variety iba v malej miere (Okamoto, 2002, s. 350). Okrem študentov, ktorí pochádzajú z nárečového regiónu Veľkého a Malého Žitného ostrova, vyslovili podobné názory aj študenti zo severovýchodného nárečového regiónu (Sándor, 2009, s. 233 – 236). V prípade nárečí patriacich do týchto dvoch nárečových regiónov je známe, že spomedzi maďarských nárečí na Slovensku sú najbližšie k štandardnej variete.

Podobné názory možno citovať aj z prác slovenských dialektológov. Vo výskume zameranom na ovládanie nárečia študentmi slovakistiky sa napríklad zistilo, že Stredoslováci a študenti pochádzajúci z veľkých miest majú tendenciu stotožňovať vlastné nárečie so spisovným jazykom (Sedláková, 2009, s. 83). Za týmito názormi sa môže skrývať psychologický faktor: je známe, že stredoslovenské nárečia tvoria základ súčasného slovenského spisovného jazyka, z tohto dôvodu stotožňujú hovoriaci zo stredného Slovenska svoje nárečie so spisovným jazykom.⁹

Čo sa týka postojov maďarských študentov študujúcich na UKF v Nitre, možno konštatovať, že väčšina z nich hodnotila vlastné nárečie ako pekné, za najmenej pekné maďarské nárečie na Slovensku zas považovali palócke nárečie (Sándor, 2009, s. 237). Vysoká miera stigmatizácie palóckych nárečí bola zistená aj v iných výskumoch (Kontra, 1997; Fodor – Huszár, 1998). Výrazné negatívne hodnotenie týchto nárečí pravdepodobne súvisí s ich niektorými fonetickými špecifikami, ktorými sa odlišujú od ostatných maďarských nárečí – patria sem najmä nelabializované

⁹ „[...] najvyššie percento v neznalosti nárečia tvoria študenti teritoriálne prislúchajúci do Abova, z čoho temer 90 % tvoria priamo obyvatelia Košíc, percentuálne druhú najpočetnejšiu skupinu tvoria študenti pochádzajúci zo stredného Slovenska. Tu svoju rolu zohráva psychologický fenomén, podľa ktorého Stredoslováci majú tendenciu stotožňovať svoje nárečia so spisovným jazykom, preto sa vedome k žiadnemu konkrétnemu stredoslovenskému dialektu nehlásia“ (Sedláková, 2009, s. 83).

krátke *a* a labializované dlhé *á*. Nie je preto náhoda, že hovoriaci sa väčšinou snažia zmeniť svoju výslovnosť a priblížiť ju k štandardnej výslovnosti. Pod negatívne hodnotenie palóckych nárečí sa podpisuje aj skutočnosť, že okrem štandardnej variety majú vyššiu prestíž aj nárečia, ktoré sa odlišujú od štandardnej variety v menšej miere, čo sú už uvedené maďarské nárečia z juhozápadného a juhovýchodného Slovenska. Hovoriaci palóckymi nárečiami západného typu sú počas každodennej komunikácie konfrontovaní tými zvláštnosťami maďarských nárečí zo Žitného ostrova, vďaka ktorým sa tieto nárečia podobajú štandardnej variete. Podobné skúsenosti môžu mať hovoriaci palóckych nárečí na strednom Slovensku s nárečiami severovýchodného nárečového regiónu.

Potvrdzujú to aj empirické výskumy: Maďari z okolia Nitry sa domnievajú, že južnejšie, v okresoch Komárno a Dunajská Streda sa rozpráva „krajšie“ po maďarsky. Respondenti to odôvodňujú predovšetkým blízkosťou maďarských hraníc, používaním štandardnej variety v týchto regiónoch, podobnosťou tamojších nárečí a štandardnej variety, resp. menšou mierou používania kontaktných javov – výpožičiek zo slovenského jazyka (Sándor, 2020, s. 174 – 175).

Ďalší príklad pochádza z oblasti, kde sa hovorí východnými palóckymi nárečiami. Naša bývalá študentka opísala svoje negatívne skúsenosti počas stredoškolských štúdií v Košiciach, lebo pre odmietavý postoj učiteľov k palóckemu nárečiu (výslovnosti) si musela osvojiť štandardnú výslovnosť: *Spočiatku som mala ťažkosti, lebo doma sa mi vysmievali pre štandardnú výslovnosť, ktorá sa v škole vyžadovala, občas ma bolela aj sánka, keď som musela prepnúť z jednej variety na druhú [...]* (Sándor, 2007, s. 235).

Negatívne postoje sú však prítomné aj v komunitách, v ktorých sa hovorí nárečím blízkym k štandardnej variete, napríklad v severovýchodnom nárečovom regióne. V inom výskume pri hodnotení životných podmienok na dedine a s tým súvisiacou nárečovou komunikáciou sa respondenti vyjadrovali negatívne k nárečiu: *Keď tu zostane [t. j. dieťa], bude rozprávať nárečím, potom ale ohlúpne a tu nemá budúcnosť; (...) nech ide radšej do mesta, tam však nemôže takto rozprávať* (Ádám, 2003, s. 36). Vo všeobecnosti možno konštatovať, že jednoznačne pozitívne hodnotené nie sú ani nárečia na Žitnom ostrove alebo v okolí Košíc, skôr môžeme povedať, že sú hodnotené menej negatívne ako palócke nárečia.

Citované slová bývalej študentky o negatívnych skúsenostiach v škole nie sú ojedinelé, je pomerne rozšíreným javom, že reakcie učiteľov a spolužiakov vyvolávajú negatívne pocity u žiakov hovoriacich nárečím a v dôsledku toho sa v určitých komunikačných situáciách vyhýbajú nárečovým výrazom.

Negatívne hodnotenie nárečí však nemá iba psychologické a jazykové dôsledky, môže ovplyvniť aj hodnotenie a klasifikáciu žiakov. V tejto súvislosti prináša veľmi cenné výsledky a údaje dizertačná práca, ktorá vznikla v Ústave maďarskej jazykovedy a literárnej vedy FŠŠ UKF v Nitre. Autor skúmal prejavy jazykovej diskriminácie v školskom prostredí v štyroch krajinách (Maďarsko, Slovensko, Ru-

munsko, Ukrajina), respondentmi boli budúci a súčasní učitelia maďarského jazyka. Výskumné zistenia potvrdzujú, že pedagogické hodnotenie žiaka (hodnotenie jeho školského výkonu) ovplyvňuje domnienka učiteľov založená na jazykovom predsudku, že žiaci hovoriaci štandardnou varietou sú lepšie pripravení, majú hlbšie vedomosti ako tí, ktorí rozprávajú nárečím (Jánk, 2018, s. 197).

Pri utváraní postojov voči nárečiam hrajú okrem školy dôležitú úlohu aj postoje hovoriacich z Maďarska k našim nárečovým varietám. Ak totiž Maďari z Maďarska pozitívne hodnotia maďarské nárečia na Slovensku, vplyvom tohto postoja sa môže posilniť prestíž nárečia (Sándor, 2009, s. 235).¹⁰

Postoje laikov k jazykovým varietám by bolo možné usmerňovať pomocou médií a intenzívnejšou vedecko-popularizačnou činnosťou, v tomto ohľade by však mohli byť aktívnejší a používaniu dialektov viac naklonení aj pedagógovia na všetkých stupňoch škôl od základnej školy až po vysoké školy.

6. ZÁVER

Zamýšľaná stratégia na najbližšie obdobie má byť zameraná na to, aby nárečie získalo dôstojné miesto v hierarchii jazykových variet. Na to však nestačia aktivity na úrovni škôl a médií, je potrebné vytvoriť aj inštitucionálne zázemie dialektologických výskumov. Ďalšie znižovanie prestíže nárečí v budúcnosti môže mať negatívne dôsledky nielen pre maďarské menšinové komunity, ale pre celé maďarské jazykové spoločenstvo. Prílišné zdôrazňovanie nadradenosti štandardnej variety, snaha o to, aby si ju žiaci osvojili „stoj čo stoj“, vedie k stigmatizácii dialektu a namiesto posilnenia pozícií štandardnej variety skôr urýchľuje procesy výmeny jazyka, teda nahradzovanie maďarského jazyka jazykom majority, v našom prípade slovenčinou.

Bibliografia

ÁDÁM, Anikó: Bodrogszerdahely beszélnőközösségének mai magyar nyelvhasználatá [Používanie maďarského jazyka v obci Streda nad Bodrogom v súčasnosti]. Závěrečná práce. Nitra: Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre 2003.

BORBÉLY, Anna: Kétnyelvűség. Variabilitás és változás magyarországi közösségekben. [Dvojjazyčnosť. Variabilita a zmeny v rečových spoločenstvách v Maďarsku]. Budapest: L'Harmattan Könyvkiadó 2014. 333 s.

¹⁰ Údaje o vplyve postojov majoritných Maďarov voči maďarským nárečiam na Slovensku sme získali nielen z odpovedí respondentov v rámci dotazníkových prieskumov (p. Sándor, 2009, s. 236), ale potvrdzujú ich aj spontánne získané údaje z rôznych rozhovorov. Napríklad známa herečka zo Slovenska Alexandra Borbélyová tiež hovorila (v iných súvislostiach) o posilnení prípadných pozitívnych a negatívnych postojov hovoriacich pod vplyvom jazykových postojov Maďarov z Maďarska. (<https://ma7.sk/kultura/borbely-alexandra-mindig-masok-hataroztak-meg-hogy-a-szegyent-erezzem-vagy-a-buszkeseget-magyarsagom-miatt>)

FODOR, Katalin – HUSZÁR, Ágnes: Magyar nyelvjárások presztízisének rangsora [Poradie maďarských nárečí podľa prestíže]. In: Magyar Nyelv, 1998, roč. XCIV, č. 2. s. 196 – 210.

FRIED, István: Kisebbségtörténelem Csák Máté földjén [Menšinové dejiny v zemi Matúša Čáka]. In: Helikon, 2018, roč. 29, č. 2. Dostupné na: <https://www.helikon.ro/kisebbségtortenelem-csak-mate-foldjen/>

GYURGYÍK, László: Népszámlálás 2001. A szlovákiai magyarság demográfiai, valamint település- és társadalomszerkezetének változásai az 1990-es években [Sčítanie ľudu v roku 2001 – Zmeny v demografickej a spoločenskej štruktúre maďarského obyvateľstva na Slovensku v 90. rokoch 20. storočia]. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó 2006, 232 s.

GYURGYÍK, László: A szlovákiai magyarság demográfiai folyamatai 1989-től 2011-ig: Különös tekintettel a 2001-től napjainkig tartó időszakra [Demografický vývoj Maďarov na Slovensku po roku 1989: s hlavným dôrazom na obdobie po roku 2001]. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet 2014. 218 s.

IMRE, Samu: A mai magyar nyelvjárások rendszere [Systematizácia súčasných maďarských nárečí]. Budapest: Akadémiai Kiadó 1971. 393 s.

JÁNK, István: Nyelvi diszkrimináció és nyelvi előítéletesség a pedagógiai értékelésben. Négy ország gyakorló és leendő magyartanárainak körében végzett kutatás eredményei [Jazyková diskriminácia v pedagogickom hodnotení. Výsledky výskumu v kruhu súčasných a budúcich učiteľov maďarského jazyka v štyroch krajinách]. Dizertačná práca. Nitra: Ústav maďarskej jazykovedy a literárnej vedy FSŠ UKF v Nitre 2018.

JUHASZ, Dezső: A magyar nyelvjárások a 20. század második felében [Maďarské nárečia v druhej polovici 20. storočia]. In: Magyar dialektológia. Ed. J. Kiss. Budapest: Osiris Kiadó 2001, s. 262 – 324.

KISS, Jenő: Társadalom és nyelvhasználat [Spoločnosť a používanie jazyka]. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó 1995. 318 s.

KISS, Jenő (ed.): Magyar dialektológia [Maďarská dialektológia]. Budapest: Osiris Kiadó 2001. 454 s.

KISS, Jenő: A nyelvjárások [Nárečia]. In: A magyar nyelv jelene és jövője. Ed. G. Tolcsvai Nagy. Budapest: Gondolat Kiadó 2017, s. 199 – 221.

KONTRA, Miklós: Hol beszélnek legszebben és legcsúnyábban magyarul? [Kde rozprávajú najkrajšie a najškaredšie po maďarsky?] In: Magyar Nyelv, 1997, roč. 93, č. 3, s. 224 – 232.

LANSTYÁK, István: A magyar nyelv Szlovákiában [Maďarský jazyk na Slovensku]. Budapest – Pozsony: Osiris – Kalligram – MTA Kisebbségkutató Műhely 2000, 370 s.

LANSTYÁK, István: Standardizálás [Štandardizácia]. In: Sztenderd – nem sztenderd. Varációk egy nyelv változataira. Eds. I. Kozmács – I. Vančo. Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre 2016, s. 13 – 28.

MÚCSKOVÁ, Gabriela: Nářečová diferenciácia a vymedzenie nářečových oblastí (na príklade Štolcovho členenia spišských nářečí). In: Jazykovedné štúdie 26. História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania. Ed. G. Múcsková. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2009, s. 63 – 70.

MYJAVCOVÁ, Mária: Situácia slovenského jazyka v srbskej Vojvodine desaťročia po Jozefovi Štolcovi. In: Jazykovedné štúdie 26. História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania. Ed. G. Múcsková. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2009, s. 136 – 156.

NAGY, Ilona: Királyrévi Gyöngyfűzér [Girlanda perál z Kráľovho Brodu]. Kráľov Brod: Obec Kráľov Brod 2018, 56 s.

OKAMOTO, Mari: Magyar anyanyelvű gimnazisták viszonya nyelvjárásukhoz és a köznyelvhez [Postoje gymnazistov s materinským jazykom maďarským k vlastnému nárečiu a k spisovnému jazyku]. In: Magyar Nyelv, 2002, roč. 98, č. 3, s. 342 – 354.

PÉNTEK, János: Nyelvünk táji változatosságának dicsérete [Oslava regionálnej diferencovanosti nášho jazyka]. In: Magyar Nyelv, 2015, roč. 111, č. 1, s. 75 – 79.

PÉNTEK, János – BENŐ, Attila: A magyar nyelv Romániában (Erdélyben) [Maďarský jazyk v Rumunsku (v Sedmohradsku)]. Kolozsvár – Budapest: Erdélyi Múzeumi Egyesület – Gondolat Kiadó 2020. 47 s.

PETRES CSIZMADIA, Gabriella. „Hijábo beszíll így vagy úgy a embër, akkor is csak a magájét mongya.” Száz Pál *Fűje sarjad mezőknek* című műve nyelvhasználatáról [Bez ohľadu na to, ako človek hovorí tak či onak, stále hovorí iba svoje. O jazyku diela Pála Száza *Fűje sarjad mezőknek*]. In: Transzkulturalizmus és bilingvizmus a közép-európai irodalomban. Eds. Z. Németh – M. Roguska. Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre 2018, s. 85 – 94.

PRESINSZKY, Károly: A nagyhindi nyelvjárás és nyelvhasználat [Nárečie obce Veľké Chyndice]. Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre 2008, 206 s.

PRESINSZKY, Károly: A szlovákiai magyar nyelvi/nyelvjárási attitűdvizsgálatok [Skúmanie postojov voči maďarskému jazyku/nárečiam na Slovensku]. In: Szlovákiai magyar nyelvjárások. Eds. J. Menyhárt – K. Presinszky – A. Sándor. Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre 2009, s. 58 – 60.

RANCZ, Teréz: Standardizációs törekvések és nyelvjárásmentő attitűd találkozása a felső-háromszéki beszélőközösségben [Štandardizačné tendencie a úsilie o zachovanie nárečia v maďarskej rečovej komunite v Sedmohradsku]. In: Tudományköziség és magyarságtudomány a nyelvi dimenziók tükrében. Eds. A. Benő et al. Törökbálint: Termini Egyesület 2017, s. 52 – 58.

SÁNDOR, Anna: A régi parasztházakról és a benne zajló életről [O starých sedliackych domoch a o živote v nich]. In: Nyitra-vidéki helytörténeti és nyelvjárási szövegek I. Ed. A. Sándor. Nyitra 1994, s. 52 – 54.

SÁNDOR, Anna: Anyanyelvhasználat és kétnyelvűség egy kisebbségi magyar beszélőközösségben, Kolonban [Používanie materinského jazyka a dvojjazyčnosť v maďarskom menšinovom rečovom spoločenstve v Koliňanoch]. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó 2000. 260 s.

SÁNDOR, Anna: „... s a nagyszülők beszélni tanulnak az unokák nyelvén.” A Nyitra-vidéki nyelvjárásgyűjtés szociolingvisztikai tanulságaiból [... a starí rodičia sa učia jazyku vnúčať]. Sociolingvistické skúsenosti nárečového výskumu na okolí Nitry]. In: Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcsere. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához. Eds. P. Lakatos, I. – T. Károlyi M. Budapest: Tinta Könyvkiadó 2004, s. 207 – 212.

SÁNDOR, Anna: A dialektológia és az anyanyelvoktatás kapcsolatának szükségszerű voltáról [O potrebnosti vzťahu medzi dialektológiou a vyučovaním materinského jazyka]. In: V. Dialektológiai Szimpozion. Eds. M. Guttmann – Z. Molnár. Szombathely: A Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszéke 2007, s. 233 – 238.

SÁNDOR, Anna: A nyelvjárási attitűd vizsgálata a nyitrai magyar szakos egyetemisták körében [Skúmanie postojov voči nárečiam v kruhu študentov maďarského jazyka na nitrián-

skej univerzite]. In: Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák. Eds. A. Borbély – I. Vančoné Kremmer – H. Hattyár. Budapest – Dunaszerdahely – Nyitra: Tinta Könyvkiadó 2009, s. 231 – 239.

SÁNDOR, Anna: The situation of the Hungarian language in the Nitra/Nyitra language Island. In: Hungarian as a Pluricentric Language in Language and Literature. Eds. I. Vančo – R. Muhr – I. Kozmács – M. Huber. Berlin: Peter Lang 2020, s. 169 – 183.

SEDLÁKOVÁ, Marianna: Ako ovládajú nárečie študenti slovakistiky na východoslovenských vysokých školách (Možnosti dialektologického bádania na vysokej škole). In: Jazykovedné štúdie 26. História, súčasný stav a perspektívy dialektologického bádania. Ed. G. Múcsková. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2009, s. 79 – 85.

SCHULCZ, Patrik: A standard nyelvváltozat és a nyelvjárás használata egy helyi önkormányzati testületi ülésen Dél-Szlovákiában [Používanie štandardnej variety maďarčiny a lokálneho maďarského nárečia na rokovaní obecného zastupiteľstva na juhozápadnom Slovensku]. In: Cesty k vede. Utak a tudományhoz. Eds. K. Presinszky – D. Hlavínová Tekeliová. Nitra: Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre 2018, s. 9 – 18.

SZABÓMIHÁLY, Gizella: A szlovák nyelvpolitika és a nyelvhasználat jogi szabályozása Szlovákiában a rendszerváltozás után [Slovenská jazyková politika a legislatívne úpravy používanie jazykov na Slovensku po roku 1989]. In: Magyarok Szlovákiában. Nyelv. VII. Kötet. Eds. G. Szabómihály – I. Lanstyák. Somorja: Fórum Kisebbségkutató Intézet 2011, s. 11 – 26.

SZÁZ, Pál: Fűje sarjad mezőknek – phytologendárium [Na lúkach rastie tráva – phytologendárium]. Dunaszerdahely – Pozsony: Kalligram 2017, 344 s.

UHRIN, Erzsébet: A magyarországi szlovákok nyelvi attitűdjei [Jazykové postoje Slovákov v Maďarsku]. In: Nyelv, területiség, társadalom. Ed. E. Zelliger. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság 2007, s. 70 – 78.

ŽILÁKOVÁ, Mária: Prvky turčianskeho nárečia v slovenských dialektoch v Maďarsku. In: Jazykovedné štúdie 28. Súradnice súčasnej slovanskej dialektológie. Ed. K. Balleková. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV 2010, s. 177 – 182.